

## ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ КЛАСИФІКАЦІЙ ТА ГРУПУВАНЬ У СТРАХОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНИ

*У статті виокремлено основні підходи до побудови класифікацій групвань під час аналізу страхової діяльності в Україні за різними ознаками. Досліджено особливості цих групвань, визначено пріоритетність тих чи інших підходів.*

**Ключові слова:** статистичне групування, класифікація, страхування, страховий захист, страховий ризик, інформація, статистичний аналіз.

**Вступ.** Проведення всебічного статистично-го аналізу страхової діяльності в Україні неможливе без використання класифікацій та групвань. Значення статистичних групвань полягає в тому, що вони дають змогу виявити об'єктивний стан досліджуваних явищ, їхні властивості, отримати інформацію про розміри окремих груп, їхні співвідношення в загальній сукупності, визначити взаємозв'язки між досліджуваними показниками. Метод групвань є одним з найпоширеніших та найважливіших методів у статистиці, тому саме від того, як здійснено групування зібраної інформації, залежить і якість проведення статистично-економічного аналізу.

Існують загальноприйняті методологічні стандарти розподілу сукупностей на групи – чітко визначені групувальні ознаки та сформульовані вимоги щодо умов формування груп – це класифікації [3, с. 231–232; 5, с. 25; 8, с. 97–98; 9, с. 74–75].

У будь-якій галузі економіки групування визначається особливостями економічної діяльності. У страхуванні, враховуючи усю специфіку надання страхових послуг, які зумовлюються економічними, соціальними, психологічними, демографічними факторами, виникає необхідність проведення класифікації страхової діяльності за різними ознаками.

**Постановка завдання.** Головне завдання цього наукового дослідження – провести класифікацію та групування страхової діяльності в Україні за різними ознаками та визначити окремі підходи до формування первинної статистичної інформації для подальшого використання її під час проведення всебічного статистично-економічного аналізу страхової галузі.

**Результати дослідження.** В основі проведення класифікації та групвань страхової діяльності лежить багато передумов, а саме: розбіжності у сферах функціонування страхових компаній, підходи щодо забезпечення страхово-

го захисту майнових інтересів фізичних і юридичних осіб, визначення об'єктів страхування, обсягів страхової відповідальності, форм проведення страхування тощо [7, с. 145]. У зв'язку з цим для аналітичних потреб виникає необхідність побудови групвань за різними ознаками: за ступенем свободи волевиявлення потреби в страховому захисті; за об'єктами страхового захисту; за метою страхування; за родом небезпеки; за системою страхування та іншими ознаками.

### Групування страхової діяльності за ступенем свободи волевиявлення потреби в страховому захисті

За ступенем свободи волевиявлення потреби у страховому захисті розрізняють :

- добровільне страхування;
- обов'язкове страхування.

Обов'язкове страхування як у галузі державного соціального страхування, так і в індивідуальному страхуванні зумовлене ризиками, пов'язаними з життям, втратою працездатності або з виникненням таких збитків, які не можуть бути відшкодовані окремою особою [2, с. 140]. Наприклад, дорожньо-транспортні пригоди, пожежа, яка знищила житло десятків або сотень сімей тощо, без обов'язкового страхування могли б поставити окремих людей у такі умови, що вони до кінця свого життя змушені були б використовувати весь свій дохід для компенсації завданих збитків, а в деяких випадках для такої компенсації не вистачило б і життя. Значною мірою покриття цих збитків повинна брати на себе держава. Щоб полегшити цей тягар і не перекладати його на державний бюджет, обмежений за будь-яких умов, держава запроваджує обов'язкове страхування. Обов'язкове страхування встановлюється законом, згідно з яким страховик зобов'язується страхувати відповідні об'єкти, а страхувальник – вносити належні страхові пла-

тежі. Стаття 7 Закону України «Про страхування» подає перелік видів страхування, які є обов'язковими у нашій державі [6].

Добровільне страхування здійснюється на основі договору між страхувальником і страховиком. Ним, як правило, охоплюються юридичні та фізичні особи, котрі не підпадають під обов'язкове страхування і бажають застрахуватись [2, с. 145]. Загальні умови та порядок проведення добровільного страхування визначаються правилами, що їх встановлює страховик самостійно. Конкретні умови добровільного страхування обумовлюються під час укладання договору страхування. Види добровільного страхування, на які видається ліцензія, регламентують правила (умови) страхування, прийняті страховиком і зареєстровані уповноваженим органом [10, с. 57–59]. Слід зазначити, що страховики мають право займатись тільки тими видами добровільного страхування, які визначені в ліцензії.

### **Групування страхової діяльності за об'єктами страхового захисту**

Відповідно до цього критерію розрізняють такі види страхування:

- особисте страхування;
- майнове страхування;
- страхування відповідальності.

Кожен із трьох вищезазначених видів страхування (рис. 1) має підгалузі, для яких також характерна складна будова, представлена відповідними видами страхування. Структуру особистого страхування, властиву Україні, наведено на рис. 2.

Особисте страхування спрямоване на надання грошової допомоги громадянам та їхнім сім'ям у зв'язку з втратою здоров'я застрахованою особою чи її смертю. При страхуванні на дожиття до закінчення строку дії договору про страхування, а також при страхуванні пенсій, ренти тощо страхувальником нагромаджується страхова сума, яка по закінченні строку дії договору використовується страховиком як інвестиційний ресурс [10, с. 56–60].

Страхування відповідальності, як і майнове страхування, є страхуванням збитків. Але, на відміну від майнового страхування, тут об'єкт захисту не може бути визначеним заздалегідь [1, с. 257]. Структуру галузі страхування відповідальності подано на рис. 3.

Майнове страхування покликано відшкодувати матеріальні збитки, зумовлені страховими подіями. Тут страхуються строго визначені об'єкти на заздалегідь визначену суму. Структуру майнового страхування відображено на рис. 4.

Поряд із зазначеними видами страхування на практиці використовують і перестраховання. Сутність його в тому, що страховик, приймаючи на страхування відповідні ризики, передає частину відповідальності іншим страховикам із метою створення збалансованого страхового портфеля та забезпечення стабільності страхових операцій і власної фінансової стійкості.

### **Групування страхової діяльності за метою страхування**

За цією ознакою розрізняють [2, с. 158]:

- комерційне страхування;
- соціальне страхування.

Комерційне страхування – різновид підприємницької діяльності, спрямованої на здійснення страхового захисту юридичних та фізичних осіб, яку можуть здійснювати як акціонерні, повні, командитні товариства або товариства з додатковою відповідальністю, так і державні страхові організації, метою яких є отримання прибутку. Комерційне страхування здійснюється шляхом купівлі-продажу страхових полісів.

Закон України «Про страхування» регламентує діяльність саме з комерційного страхування як різновиду підприємницької діяльності. В преамбулі до цього акта зазначено: «Цей Закон регулює відносини у сфері страхування і спрямований на створення ринку страхових послуг, посилення страхового захисту майнових інтересів підприємств, установ, організацій та громадян. Дія цього Закону не поширюється на державне соціальне страхування». Соціальне страхування – це гарантована державою система заходів щодо забезпечення громадян у старості, на випадок захворювання, втрати працездатності, щодо підтримки материнства та дитинства, а також охорони здоров'я членів суспільства [6].

### **Класифікація страхової діяльності за родом небезпеки**

Починаючи з 1978 р. Європейське Співтовариство використовує класифікацію, згідно з якою все страхування поділяють на дві великі групи (групи галузей) [1, с. 272]:

I – страхування життя і пенсій (довгострокове);

II – страхування, відмінне від страхування життя (загальні види страхування).

Страхування життя і пенсій за цією класифікацією поділяють на 7 класів, а загальні види – на 18 класів.

Українське законодавство за цим критерієм передбачає [6]:

- страхування кредитних ризиків;
- страхування депозитів;
- страхування підприємницьких ризиків;



Рис. 1. Види страхування за об'єктами страхового захисту



Рис. 2. Структура особистого страхування

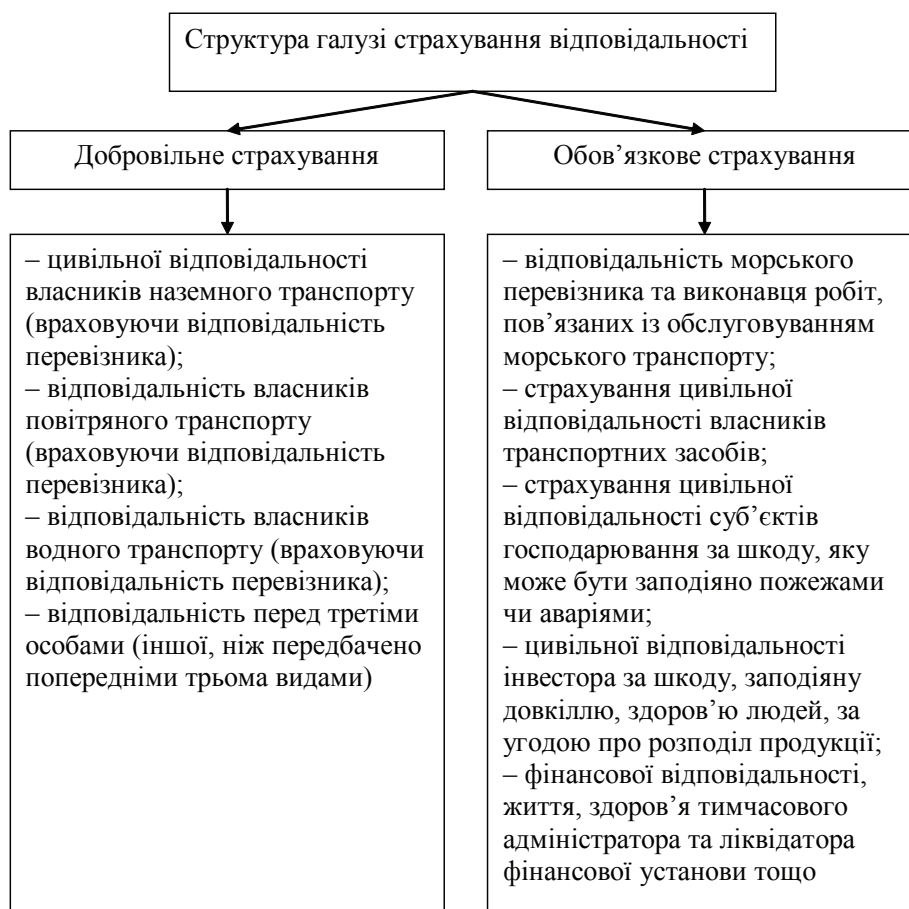


Рис. 3. Структура галузі страхування відповідальності

- екологічне страхування;
- страхування ризиків довірчого управління за іпотечного кредитування та житлового будівництва;
- страхування інвестицій та ін.

#### Класифікація страхової діяльності за системою страхування

Варто звернути увагу на те, що практично всі класифікації та групування у страхуванні пов'язані з ризиками. Щодо трактування цієї категорії, то в літературі зі страхування під ризиками розуміють:

- вірогідність заподіяння шкоди від страхового випадку;
- конкретний страховий випадок;
- частину вартості майна, що не охоплена страхуванням і залишається відповідно як ризик страхувальника;
- конкретні об'єкти страхування за їх страховою оцінкою і ступенем вірогідності заподіяння шкоди [4, с. 68].

У страховій практиці застосовують кілька систем страхування, які подано на рис. 5.

У майновому страхуванні найпоширенішою є система *страхування за дійсною вартістю*

*майна*, що визначається як фактична на день підписання договору [1, с. 352]. За цією системою страхове забезпечення дорівнює величині збитків, тобто має місце повне покриття збитків страхувальника страховиком.

*Страхування за системою пропорційної відповідальності передбачає* участь страхувальника у відшкодуванні збитків. Міра повноти відповідальності страховика в покритті збитків застрахованого тим вища, чим менша різниця між вартістю оцінки об'єкта страхування та страховою сумою.

*Страхування за системою першого ризику* передбачає виплату страхового відшкодування у розмірі збитків, але в межах страхової суми. Під «першим ризиком» у страховій справі розуміють ризик, вартісна оцінка якого не перевищує страхової суми. При страхуванні за цією системою всі збитки у межах страхової суми (перший ризик) відшкодовують повністю, а збитки, що перевищують страхову суму (другий ризик), страховик не відшкодовує зовсім.

*Страхування за системою «дробової частини»* передбачає встановлення двох страхових сум, одну з яких називають «показаною вартістю». Якщо показана вартість дорівнює дійсній



Рис. 4. Структура галузі майнового страхування

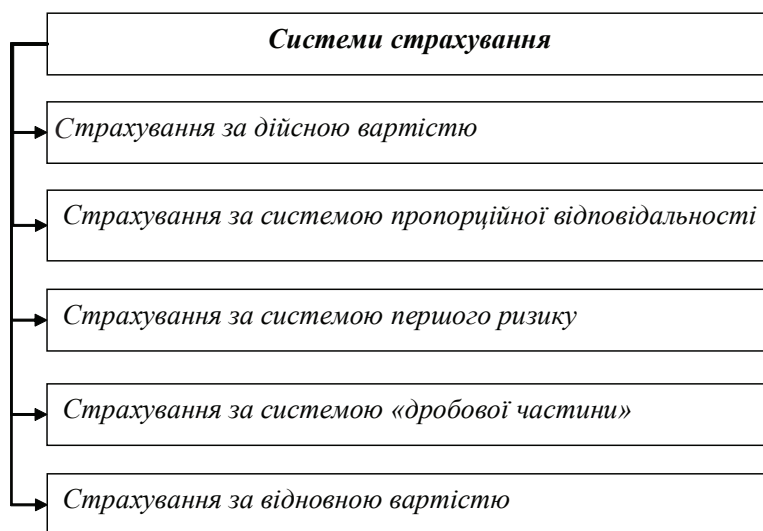


Рис. 5. Системи страхування

вартості, то система страхування за дробовою частиною тотожна системі страхування за першим ризиком.

*Страховання за відновною вартістю* означає, що відшкодування страховиком збитків за застрахований за цією системою об'єкт дорівнює ціні нового майна відповідного виду. Знос майна не враховується. Ця система забезпечує повний страховий захист інтересів страхувальника.

З метою підвищення відповідальності страхувальника за дбайливе ставлення до об'єктів страхування у страховій справі практикують розподіл відповідальності між страховиком та страхувальником у покритті збитків.

**Висновки.** Отже, у результаті здійсненого

дослідження виокремлено основні підходи до побудови класифікацій групвань під час аналізу страхової діяльності в Україні за різними ознаками, проаналізовано особливості цих групвань, визначено пріоритетність тих чи інших підходів.

Аналітичні можливості використання класифікацій та групвань надзвичайно широкі. На нашу думку, доцільно проводити аналіз, використовуючи групвання, в основу яких покладено й інші критерії, а саме: форма власності страхової організації, статус страхувальника та/або страховика, регіональні особливості функціонування страхової організації, ступень її стабільності, інвестиційна привабливість компанії або страхової галузі в цілому тощо.

1. Базилевич В. Д. Страховий ринок України / В. Д. Базилевич. – К. : Знання, 2002. – 417 с.
2. Базилевич В. Д. Страхова справа / В. Д. Базилевич, К. С. Базилевич. – 6-те вид., стереотип. – К. : Знання, 2008. – 351 с.
3. Галицька Е. В. Використання статистичних класифікацій в аналізі економічних явищ і процесів / Е. В. Галицька // Економіка : проблеми теорії та практики : збірник наукових праць. – Дніпропетровськ : ДНУ, 2003. – Вип. 178. – С. 231–238.
4. Гончаров І. В. Ризик та прийняття управлінських рішень : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закладів / І. В. Гончаров ; Національний технічний ун-т «Харківський політехнічний інститут». – Х. : ХПІ, 2003. – 150 с.
5. Єріна А. М. Теорія статистики : Практикум / А. М. Єріна, З. О. Пальян. – 5-те вид., стереотип. – К. : Знання, 2006. – 255 с.
6. Закон України «Про страхування» : за станом на 22 грудня 2010 р. [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – 2008. – 37 с. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=85%2F96-%E2%F0>. – Назва з екрана.
7. Нечипорук Л. В. Теорія та практика страхового ринку в Україні / Л. В. Нечипорук. – Х. : Вид-во Національного університету внутрішніх справ, 2004. – 300 с.
8. Семіколенова С. В. Особливості класифікації та групвань готельних підприємств в Україні та інших країнах світу / С. В. Семіколенова // Наукові записки Національного університету «Кієво-Могилянська академія». Економічні науки. – 2005. – Т. 44. – С. 97–101.
9. Статистика ринків : підруч. для вищ. навч. закл. / ДАСОА Держкомстату України ; наук. ред. Н. О. Парфенцевої. – К. : ДП «Інформаційно-аналітичне агентство», 2007. – 863 с.
10. Страховий ринок України // Страхова справа. – 2006. – № 3. – С. 56–70.

S. Semikolenova

## CLASSIFICATIONS AND GROUPING PECULIARITIES OF THE INSURANCE ACTIVITY IN UKRAINE

*The main approaches to the groups' classifications in the insurance activity analyses by different principles is investigated in the article. The features of these classifications are investigated as well, those or other approaches priority have been determined.*

**Keywords:** statistical grouping, classification, insurance, insurance defense, insurance risk, information, statistical analyses.